

NOTE

SALA COMEDIA DIN BUCUREȘTI. UN SECOL DE EXISTENȚĂ

LUCIAN SINIGAGLIA*

Locul unde își are amplasamentul Sala Comedia¹ a făcut parte din domeniul marelui ban Dumitru (Dumitrache) Ghica (1718–1803), fratele voievodului Grigore al III-lea Alexandru Ghica. Această proprietate a marelui ban îi fusese adusă ca zestre de Maria Văcărescu, cea de-a doua sa soție, și era mărginită de actualele reperi: Calea Victoriei, Strada Academiei, hotelurile Ramada Majestic și Continental. Domeniul Ghica este amintit într-un document datat 1 mai 1768² și figurează atât în planul orașului din 1770, cât și în cele realizate circa două decenii mai târziu de ofițerii austrieci Franz Purcel și Ferdinand Ernst. La moartea marelui ban, proprietatea a fost împărțită între Costache și Scarlat, doi dintre fiii săi³.

Fig. 1 – Sala Comedia (astăzi, Teatrul Odeon).

* Dr. Lucian Sinigaglia este cercetător științific la Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române. Adresă e-mail: lucian.sinigaglia@insse.ro.

¹ În acest edificiu își are astăzi sediul Teatrul Odeon.

² Ms. CXCVI/241, Biblioteca Academiei Române.

³ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, 1961, p. 40.

Între anii 1813 și 1825, casele Ghica au servit drept reședință domnitorilor Ioan Caragea, Alexandru Suțu și Grigore al IV-lea Ghica⁴. Această reședință, închiriată de voievodul Caragea după incendiul din 1812 care distrusese Curtea Nouă, situată în Dealul Spirii, a fost descrisă de contele de Lagarde, de călătorii Ludwig von Stürmer, Robert Ker Porter și Clausewitz, precum și de Nicolae Filimon în romanul *Ciocoii vechi și noi*.

Palatul Ghica de pe Podul Mogoșoaiei⁵ a ars în 1825. Refăcut, a rămas în posesia familiei Ghica până în jurul anului 1860, când a fost cumpărat de Nicolae Lahovary⁶.

În 1911 arhitectul Grigore Cerchez a proiectat edificiul Sălii Comedia, ridicată în partea sudică a fostului domeniu Ghica. Clădirea cuprindea sala de spectacole propriu-zisă, un restaurant și, la subsol, un varieteu⁷.

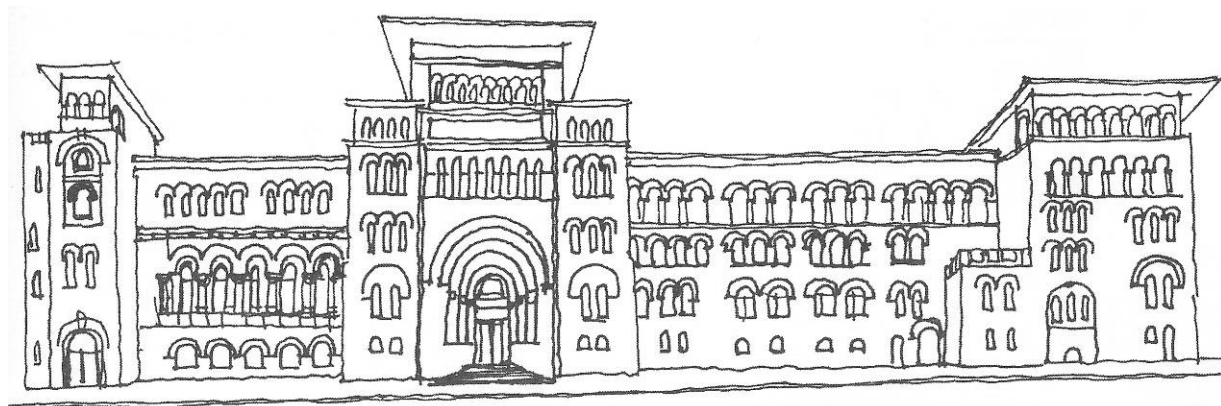

Fig. 2 – Școala superioară de arhitectură. Desen de arh. Vasile Țelea.

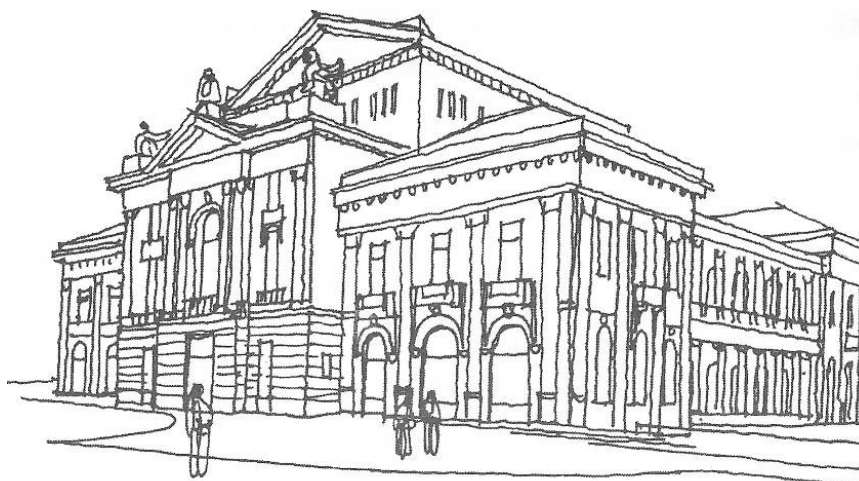

Fig. 3 – Teatrul din Turnu Severin. Desen de arh. Vasile Țelea.

Pe lângă Sala Comedia, dintre creațiile arhitectului Grigore Cerchez (1851–1927), înscrise în zona stilistică neobrâncovenească și în cea eclectică, se disting Școala Superioară de Arhitectură, Palatul Marelui Voievod Mihai de pe Șoseaua Kiseleff, aripa de Nord a Palatului Cotroceni (refacere), clădirea din Str. Gh. Manu nr. 19 din București (astăzi Liceul de Coregrafie), Vila Herescu, Vila I. Cerchez, Casa Lahovary, Casa Maximovici, Muzeul „Grigore Antipa” (în colaborare cu M. Rocco), Casa Iarca, Casa Dissescu (astăzi Institutul de Istoria Artei „George Oprescu”), clădirea din B-dul Aviatorilor nr. 22, clădirea din B-dul Lascăr Catargiu nr. 48, clădirea din B-dul Dacia nr. 26, Academia de Studii Comerciale (în colaborare cu Edmond van Saanen Algi), clădirea din Calea Victoriei nr. 155, Casa Niculescu-Dorobanțu, toate situate în București, precum și Casa Suțu din Constanța, Poșta din Sinaia, Poșta din Râmnicu-Vâlcea, Palatul Cantacuzino din

⁴ Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, p. 906.

⁵ Vechea denumirea a Căii Victoriei.

⁶ Gheorghe Crutzescu, *Podul Mogoșoaiei*, București, 1986, p. 147.

⁷ Ioan Massoff, *Teatrul românesc. Privire istorică*, vol. IV, București, 1972, p. 381.

Zamora-Bușteni, Poșta din Roman, Poșta din Târgoviște (în colaborare cu A. Clavel), Teatrul din Turnu-Severin, Palatul de Justiție din Galați.

Conducerea societății „Atlas”, pentru care se construise Teatrul Comedia, i-a încredințat actorului Ion Manolescu fotoliul directorial al noului așezământ cultural. Spectacolul inaugural, desfășurat pe 25 decembrie 1911, s-a deschis prin intonarea corului oaspeților din opera *Tannhäuser* de Richard Wagner și a continuat cu fragmente și monoloage din piese de teatru, interpretate de Maria Giurgea, Aristide Demetriade, Nicolae Soreanu, Ion Manolescu, artiști de renume ai Teatrului Național, precum și de un ansamblu francez condus de Le Bargy. Într-un repertoriu în care predominau autorii francezi, actorii Lucia Sturdza, Romald Bulfinsky, Grigore Mărculescu au apărut în următoarele spectacole ale teatrului, fără să reușească să atragă un public numeros. Societatea „Atlas” impusese un preț prea ridicat pentru bilete. La sfârșitul stagiunii 1911–1912, Ion Manolescu a demisionat din funcția de director.

În decembrie 1912, pe recent construita scenă, a început să joace trupa „Comedia bufă”, condusă de Niculescu-Buzău. Reprezentațiile se bazau tot pe lucrări din repertoriul francez, dar, în ciuda vervei actorilor, spectatorii n-au fost prezenți în număr mare. Teatrul Național și Teatrul Modern, unde juca trupa Marioarei Voiculescu, atrăgeau un public larg, datorită unei multitudini de factori, precum prestigiul actorilor, diversitatea repertoriului și, nu în ultimul rând, prețurile accesibile. În stagiunea 1913–1914, spectatorii au putut urmări în Sala Comedia producții cinematografice.

În toamna anului 1914, pe scena din Pasajul Comedia a început să joace o formație artistică condusă de actorul Constantin Radovici. După angajarea acestuia la Teatrul Național, a fost rândul trupei de operetă a lui G. D. Carussy să dea reprezentații în Sala Comedia. A urmat „Compania de comedii și reviste”, care dădea spectacole sub îndrumarea lui Achille Popescu.

Fig. 5 – Marioara Voiculescu.

Fig. 4 – Ion Manolescu.

Compania Marioara Voiculescu-Bulandra s-a instalat în Sala Comedia în septembrie 1915. Marioara Voiculescu, Maria Ventura, Lucia Sturdza-Bulandra, Aura Buzescu, Ion Manolescu, Tony Bulandra au apărut pe această scenă într-un repertoriu divers, în care coexistau piese precum *Învierea* după Tolstoi, *Dama cu camelii* de Dumas-fiul, *Tosca* de Sardou, *Gioconda* de d'Annunzio, *Strigoii* de Ibsen. La sfârșitul stagiunii 1915–1916, Compania Marioara Voiculescu-Bulandra s-a destrămat.

În plin război mondial, pe 1 mai 1917, la Sala Comedia au început reprezentațiile trupei românești de teatru. Teatrul Național fusese rechiziționat de ocupanții germani. S-au reprezentat, printre altele, *Hamlet* de Shakespeare, *O noapte furtunoasă* de Caragiale, *Patima roșie* de Sorbul.

Compania Bulandra și-a susținut spectacolele pe scena Sălii Comedia în perioada 1918–1929. În acea perioadă, soților Bulandra li s-au alăturat, ca asociați, Ion Manolescu, Velimir Maximilian și Gheorghe Storin. Din acea epocă plină de spectacole interesante, dar și de neliniști financiare pentru asociați, pot fi menționate câteva creații actoricești remarcabile: Lucia Sturdza-Bulandra (Maria Stuart în piesa omonimă de Schiller, Ranevskaia în *Livada cu vișini* de Cehov), Aura Buzescu (Ofelia în *Hamlet* de Shakespeare), Tantzî Cutava-Barozzi (Eliza în *Pygmalion* de Shaw), Maria Ventura (rolul titular în *Îndrăgostita* de Porto-Riche), Tony Bulandra (Don Rodrigo în *Cidul* de Corneille, Karl

Heinz în *Heidelbergul de altădată* de Meyer-Förster, Kean în piesa omonimă de Dumas-fiul), Ion Manolescu (*Moartea civilă* de Giacometti), Gheorghe Storin (Filip al II-lea din *Don Carlos* de Schiller, Manasse în piesa omonimă de Ronetti-Roman), Velimir Maximilian (rolurile titulare din *Revizorul* de Gogol și *Topaze*

de M. Pagnol), Nicolae Bălățeanu (Iago în *Othello* de Shakespeare), Alexandru Mihalescu (Smerdiakov în *Frații Karamazov* după Dostoievski).

Fig. 6 – Lucia Sturdza-Bulandra.

Fig. 7 – Tony Bulandra.

Printre marile spectacole de la Compania Bulandra-Manolescu-Maximilian-Storin, prezentate în Sala Comedia, s-a aflat premiera absolută a piesei *Domnișoara Nastasia* de G.M. Zamfirescu (1927). Protagonisti au fost Sorana Țopa (Nastasia), Gheorghe Storin (Vulpașin), Velimir Maximilian (Sorcovă). În primăvara anului 1929, contractul de subînchiriere dintre soții Bulandra și asociații lor, pe de o parte, și societatea comercială care deținea contractul închiriere a Sălii Comedia, de cealaltă parte, a expirat. Cu prețul economiilor de-o viață, soții Bulandra și asociații și-au deschis o nouă sală de teatru, sub numele Teatrul „Regina Maria”, în fosta Piață a Senatului.

Maria Ventura, societară a Comediei Franceze, fusese chemată de autoritățile românești să-și deschidă propriul său teatru. Sala Comedia a găzduit Teatrul Maria Ventura de la deschidere (1929) până la desființare (1934).

Noul teatru a fost inaugurat cu premiera piesei *Lupii de aramă* de Adrian Maniu. Alături de Maria Ventura, în spectacolele teatrului au evoluat Aura Buzescu, Leny Caler, Marietta Anca, George Timică, Ion Iancovescu, George Vraca, Mihai Popescu. Un eveniment a fost premiera comediei *Tache, Ianke și Cadâr* de V.I. Popa (stagiunea 1931–1932), cu Alexandru Giugaru, George Timică și Ion Sârbul.

În ultima stagiune a Teatrului Ventura, Victor Barnowsky a montat *Cum vă place* de Shakespeare (cu Leny Caler și George Vraca) și *Intimități* de Coward. Unul dintre ultimele evenimente din existența acestui teatru a fost *Crimă și pedeapsă* după Dostoievski, cu Marietta Anca, George Vraca și George Timică în rolurile principale.

După închiderea Teatrului Maria Ventura, Alexandru Buzescu, administratorul fostei instituții, a intrat în asociație în stagiunea 1934–1935 cu Ion Iancovescu și George Timică. La sfârșitul acelei stagiuni, asociația s-a destrămat. În stagiunea următoare, pe scena Sălii Comedia au jucat succesiv trupele conduse de Mișu Fotino, Constantin Tănase și Dida Solomon-Callimachi.

Din stagiunea 1936–1937, în viața Teatrului Comedia a intrat Sică Alexandrescu, om de teatru întreprinzător și regizor specializat mai ales în ceea ce se s-ar putea numi, fără nici o nuanță peiorativă, „teatru comercial”. Regizorul a închiriat sala de la Banca Ilfov, proprietara edificiului, și, pe plan artistic, a încercat să reconstituie ansamblul artistic al fostului Teatru Maria Ventura. Vedetele acelei stagiuni au fost Leny

Caler, Marietta Deculescu, Alexandru Finți, Romald Bulfinsky, George Timică. Stagiunea s-a prelungit pe timpul verii, plafonul mobil al sălii fiind folosit pentru crearea unei atmosfere confortabile.

În stagiunea următoare, Sică Alexandrescu a înființat SCITA (Societatea Cooperativă de Întreprinderi Teatrale și Artistice). Alături de ansamblurile pe care le conducea până la acel moment, regizorul a preluat și Teatrul Regina Maria, soții Bulandra și asociații lor din acel moment, Velimir Maximilian și Gheorghe Storin, devenind simpli angajați. Cel mai important eveniment din stagiunea 1937–1938 a fost reprezentarea a două capodopere scrise de Caragiale: *O noapte furtunoasă* și *Conu Leonida față cu reacțiunea*.

Pe scena de la Comedia, premierele pieselor *Jocul de-a vacanța* de Mihail Sebastian și *Visul unei nopți de iarnă* de Tudor Mușatescu au constituit evenimentele stagiunii 1938-1939. În stagiunea următoare SCITA s-a desființat, Sică Alexandrescu rămânând numai cu Teatrul Comedia.

În toamna anului 1940, *Hoții* de Schiller, în care jucau Dina Cocea, Mihai Popescu, George Vraca, Fory Etterle, a fost marele succes de la Teatrul Comedia. După cutremurul din noiembrie, Sala Comedia a fost rechiziționată și oferită Teatrului Național, al cărui sediu principal fusese afectat. În stagiunea următoare, Teatrul Comedia și-a reluat propria activitate, întâi sub conducerea tandemului Grigore Vasiliu-Birlic – Mișu Fotino, apoi sub cea a lui Sică Alexandrescu.

La începutul stagiunii 1941–1942 a fost înființat Teatrul Nostru, ale cărui spectacole s-au jucat în sala de la subsolul teatrului Comedia. Inițial noul ansamblu a fost condus de Dina Cocea, Fory Etterle, Eugenia Zaharia și Petre Nove. După o stagiune, ultimii doi asociați și-au înființat propriul teatru, Teatrul Mic, într-o altă locație. Teatrul Nostru a avut un repertoriu de înaltă ținută. Printre spectacolele notabile s-au aflat *Pygmalion* de Shaw, *Dincolo de zare*, *Patima de sub ulmi* și *Anna Christie* de O'Neill, *Noaptea regilor* de Shakespeare, *Discipolul diavolului* de Shaw.

Fig. 9 – Dina Cocea.

Pe lângă cei doi directori care au rămas la cârma teatrului, s-au remarcat actorii Tantzi Cocea, Lucia Sturdza-Bulandra, Sarah Manu, Irina Răchițeanu, Marietta Rareș, George Calboreanu, Jules Cazaban, Radu Beligan. Din 1946, conducerea Teatrului Nostru a fost asigurată de Dina Cocea și Radu Beligan. În 1948, după naționalizare, Teatrul Nostru a fost desființat.

În perioada 1942–1947, Grigore Vasiliu-Birlic și Sică Alexandrescu, împreună sau separat, s-au aflat la cârma Teatrului Comedia, promovând, în general, un repertoriu specific teatrelor comerciale. S-au detașat de acest specific reprezentațiile cu *Omul cu mârtoaga* de G. Ciprian, *Nora* și *Strigoii* de Ibsen, *Furtuna* de Ostrovski, *Învierea* după Tolstoi.

În primăvara anului 1945, pe scena Comediei au dat reprezentații nou înființatul Teatrul al Poporului și un ansamblu condus de Doina Missir.

Pe 1 noiembrie 1947, dreptul de folosire a Sălii Comedia a fost cedat Teatrului Național, prin intermediul lui Sică Alexandrescu, ca ultim director al ansamblului care a folosit sala. Făcând acest gest cu un pas înaintea naționalizării din 1948, abilul om de teatru și-a asigurat, nu fără merite reale, postul de prim-regizor al Nationalului bucureștean.

Sala Comedia a fost utilizată de Teatrul Național până în 1973, când a fost construit complexul de săli din Piața Universității. Printre cele mai importante spectacole montate aici de-a lungul unui sfert de secol au fost *O scrisoare pierdută* de Caragiale (cu Elvira Godeanu, Carmen Stănescu, Alexandru Critico, Constantin Bărbulescu, Alexandru Giugaru, Ion Finteșteanu, Radu Beligan, Grigore Vasiliu-Birlic, Nicolae Brancomir, Ion

Fig. 8 – Maria Ventura.

Talianu, Costache Antoniu), *Romeo și Julieta* de Shakespeare (cu Maria Botta, Mihai Popescu, Emil Botta), *Bălcescu* de Camil Petrescu (cu Mihai Popescu și Tantzi Cocea), *Trei surori* de Cehov (cu Aura Buzescu, Elvira Godeanu, Maria Botta, Tantzi Cocea, Nicolae Bălțățeanu, Emil Botta, Costache Antoniu, Ion Finteșteanu, Radu Beligan), *Regele Lear* de Shakespeare (cu Gheorghe Storin, Aura Buzescu, Marietta Anca, Marietta Deculescu, Ion Manolescu), *Mașina de scris* de Cocteau (cu Marietta Deculescu, Tantzi Cocea, Silvia Popovici, Florin Piersic, Damian Crâșmaru, Geo Barton), *Maria Stuart* de Schiller (cu Dina Cocea și Irina Răchițeanu), *Tache, Ianke și Cadâr* de V.I. Popa (cu Alexandru Giugaru, Ion Finteșteanu și Marcel Angheliescu) și, din nou, *Regele Lear* de Shakespeare (cu George Constantin, Silvia Popovici, Eliza Plopeanu, Valeria Seciu și Gheorghe Cozorici), regizate de Sică Alexandrescu, Moni Ghelerter, Alexandru Finți, Miron Nicolescu, Ion Finteșteanu și Radu Penciuiescu.

Fig. 10 – Carmen Stănescu, Costache Antoniu și Constantin Bărbulescu în *O scrisoare pierdută*.

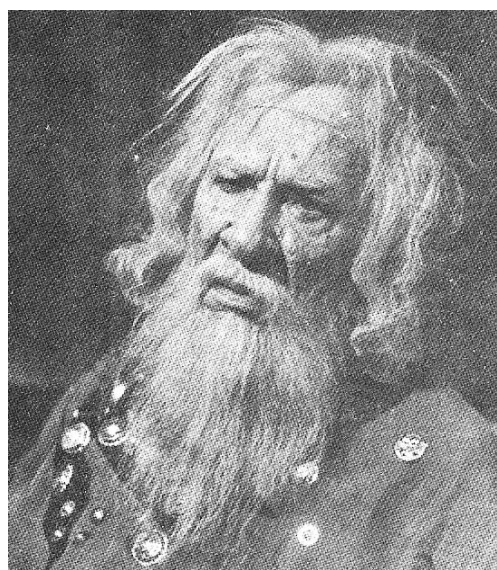

Fig. 11 și 12 – Marietta Anca și Gheorghe Storin în *Regele Lear*.

Fig. 13 – Al. Giugaru, Ion Finteșteanu și Marcel Anghelescu în *Tache, Ianke și Cadâr*.

Fig. 14 – George Constantin în *Regele Lear*.

După ce Teatrul Național a eliberat Sala Comedia, clădirea a fost atribuită Teatrului Giulești și a fost parțial restaurată, primind denumirea de Sala Majestic (după numele hotelului din vecinătate). Până în 1990, sub conducerea directoarei Elena Deleanu, au fost reprezentate spectacole regizate de Dinu Cernescu, Alexa Visarion, Tudor Mărăscu. Dintre cele mai valoroase montări, amintim: *Măsură pentru măsură* (cu Irina Mazanitis) și *Pericle* (cu Ion Caramitru și Ileana Cernat) de Shakespeare, *Amadeus* de P. Shaffer (cu Răzvan Vasilescu și Radu Beligan), *Woyzeck* de Büchner (cu Florin Zamfirescu și Irina Mazanitis), *O noapte furtunoasă* și *Năpasta* de Caragiale (cu Dorina Lazăr, Cornel Dumitraș și Florin Zamfirescu), *Totul în grădină* de Albee (cu Dina Cocea și Irina Mazanitis), *Solness, constructorul* de Ibsen (cu Virgil Andriescu și Ana Ciontea).

În 1990 la conducerea Teatrului Giulești a venit regizorul Vlad Mugur, care a schimbat denumirea instituției de cultură în Teatrul Odeon. Treptat, teatrul a renunțat la sala Giulești, astfel încât instituția a rămas cu o singură sală, a cărei denumire s-a identificat cu numele teatrului. După demisia lui Vlad Mugur,

director a fost regizorul Alexandru Dabija, iar după demiterea abuzivă a acestuia a venit la conducere actrița Dorina Lazăr. Toți directorii din această perioadă au contribuit la așezarea Teatrului Odeon în rândul celor mai importante teatre din România. La reputația Odeonului au contribuit spectacole ca *Mincinosul* de Goldoni (în regia lui Vlad Mugur), *Au pus cătușe florilor* de Arrabal (în regia lui Alexander Hausvater), *Saragossa – 66 de zile după Potocki și Gaițele* de Kirițescu (în regia lui Alexandru Dabija), *O noapte furtunoasă* de Caragiale (în regia lui Mihai Măniuțiu), *Portretul lui Dorian Gray* de Wilde (în regia lui Dragoș Galgoțiu), *De ce fierbe copilul în mămăligă* de Aglaja Veteranyi (în regia lui Radu Afrim), *Chip de foc* de Mayenburg (în regia lui Felix Alexa).

Fig. 15 – Răzvan Mazilu și Dan Bădărău în *Portretul lui Dorian Gray*.

Din inițiativa directoarei Dorina Lazăr, Teatrul Odeon a fost renovat în anul 2002. Au fost refăcute podeaua scenei, scaunele din sală, tencuiala pereților interiori. A fost reparat sistemul tehnic de glisare al tavanului. Au fost refăcute scările interioare și exterioare cu piatră din cariera Vrața (aflată în Bulgaria)⁸.

În anul 2011, artiștii Odeonului sărbătoresc împlinirea unui secol de când casa lor, Sala Comedia, a intrat – grație muncii inspirate a lui Grigore Cerchez – în rândul edificiilor teatrale bucureștene. Din punct de vedere al valorificării patrimoniului material, Teatrul Odeon poate fi integrat într-un circuit turistic, alături de alte obiective arhitectonice. Patrimoniul mobil poate fi valorificat la rându-i prin amenajarea unui muzeu. Importanța Sălii Comedia în peisajul cultural bucureștean și național cere o punere în lumină pe măsură.

⁸ A se vedea „Istoric Teatrul Odeon”, la <http://www.teatrul-odeon.ro/istoric.htm>; consultat ultima oară pe 25 august 2011.